

Slav Kültüründe Bazı İnanış ve Törenlerde Kırmızı Renk

Behiye Asude Özcan*
ORCID:0000-0002-2425-1360

Öz

Kültür, birçok disiplin ve alanda yaygın bir şekilde kullanılan, farklı ve değişken tanımları olan, tarihsel geçmişe sahip bir kavramdır. Coğrafi konum, din, dil, yaşam tarzı, gelenek ve göreneklere bağlı olarak her toplum kendine has bir kültür oluşturmuş ve bu durum farklı kültürel yapıların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Tarihi çok eski zamanlara dayanan, her toplum için dünyayı anlama araçlarından biri olan renkler, kültürel farklılıklardan etkilenmiş ve dolayısıyla her kültürde renkler farklı anlam ve sembolik değerlere sahip olmuştur. Bu çalışmada sadece kırmızı renk üzerinde durulacak, 19.yüzyılda ve 20.yüzyılın başı ve ortalarında Slav halkları arasında bazı inanış ve törenlerde kırmızı rengin yeri, önemi ve ona yüklenen çeşitli anlamlar incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Slav kültürü, kırmızı renk, inanış, tören

Gönderme Tarihi: 26/08/2021

Kabul Tarihi:29/10/2021

* Öğretim Görevlisi, İstanbul Aydın Üniversitesi Uygulamalı Rusça ve Çevirmenlik Programı , İstanbul-Türkiye, b.asudeozcan@gmail.com

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Özcan, Behiye Asude. "Slav Kültüründe Bazı İnanış ve Törenlerde Kırmızı Renk." *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8-3, 2021, ss.1382-1405.

Red color in some beliefs and ceremonies in Slavic culture

Behiye Asude Özcan*
ORCID:0000-0002-2425-1360

Abstract

Culture is a term, generally used in many disciplines and fields, has different and variable definitions, and historical backgrounds. Depending on the geographical location, religion, language, lifestyle and customs and traditions, each society created a unique culture, and this situation led to the emergence of different cultural structures. Colors, which date back to ancient times and are one of the tools to understand the world for every society, are affected by cultural differences, so colors have different meanings and symbolic values in each culture. The current study will emphasize onlt the red color and will discuss the place, importance and various meanings of the red color in some beliefs and ceremonies among Slavic peoples in the 19th century and early and mid 20th century.

Key words: Slavic culture, red color, belief, ceremony

Received Date: 26/08/2021

Accepted Date: 29/10/2021

* Lecturer, Istanbul Aydın University Applied Russian and Translation Program, Istanbul-Turkey,
b.asudeozcan@gmail.com

You can refer to this article as follows:

Özcan, Behiye Asude. ‘‘Slav Kültüründe Bazı İnanış ve Törenlerde Kırmızı Renk.’’ *Academic Journal of History and Idea*, 8-3, 2021, ss.1382-1405.

Красный цвет в поверьях и обрядах славянской культуры

Бехие Асуде Озджан*
ORCID:0000-0002-2425-1360

Резюме

Культура - понятие, которое широко используется во многих дисциплинах и областях, имеет разные определения и историческую основу. В зависимости от географического положения, религии, языка, традиций, обычаев и образа жизни, каждое общество создало свою уникальную культуру, и это положение привело к появлению различных культурных структур. История цвета восходит к древним временам, они являются средством понимания мира. Находясь под влиянием различных культур, в каждом отдельном обществе цвета имеют разные понятия, и несут разные символические значения. В данной работе мы рассмотрим только красный цвет, исследуем его место и различные значения в поверьях и обрядах славянских народов в XIX веке и в начале и середине XX века.

Ключевые слова: Славянская культура, красный цвет, поверье, обряд

Получено: 26/08/2021

Принято: 29/10/2021

* *Преподаватель Стамбульского университета Айдын, программа прикладного русского языка и перевода, Стамбул, Турция, b.asudeozcan@gmail.com*

Ссылка на статью:

Özcan, Behiye Asude. ‘‘Slav Kültüründe Bazı İnanış ve Törenlerde Kırmızı Renk.’’ *академическая история и мысль*,8-3, 2021, ss.1382-1405.

Giriş

Kırmızı renk genel olarak tüm kültürlerde aşk, erotizm, tutku, vahşet ve kanın rengidir. Kırmızı güller, kırmızı iç çamaşırı, korku ve vahşet içerikli filmlerin afişlerinde kullanılan kan ve baskın kırmızı ton buna örnek olarak gösterilebilir. Bu renk beraberinde bazı yasakları da taşır. Hz. Adem'in cennetten kovulmasına neden olan yasaklı meyve kırmızıdır. Tehlike, uyarı ve yasak işaretleri dikkat çekmeleri için kırmızı renk ile gösterilir. Trafik lambasının kırmızı ışığı, hiçbir aracın ya da yayanın geçmesine izin verilmediğinin işaretidir. Kırmızı renk insan üzerinde çok farklı etkiler yaratabilen bir renktir. Duygusal olarak insanı yavaşlatıp, ağırlaştırabilirken, fiziksel olarak canlı ve aktif olmayı sağlar. Solunum ve kalp atışının ritmini hızlandırır, kan basıncını artırır. Kırmızı rengin hakim olduğu bir ortamda bulunan kişi, sezgisel olarak oradan olabildiğince çabuk kaçmaya çalışır. Söz konusu rengin fazlalığı kişiyi fiziksel ve zihinsel olarak tüketir, konjonktivit, baş ağrısı, nevroz, bunun yanı sıra dikkat ve konsantrasyonda azalmaya, ani öfkelenmelere neden olur.

Ancak bu rengin olumlu yönleri de bulunmaktadır. Hareket ve eyleme geçme konusunda şevk verir, hayattaki engellerle aktif bir şekilde başa çıkmada yardımcı olur, enerji ve coşkuyu artırır. Kırmızı renk uyarıcı etkisinden dolayı depresyon, bunalım ve melankoli tedavisinde kullanılabilir. Vücuttaki metabolik süreçleri iyileştirir, mide ve endokrin bezlerinin faaliyetini aktifleştirir, cilt hastalıklarını tedavi eder ve iştahı açar. İştah açıcı özelliğinden dolayı bazı gıda firmaları logolarında, restoran ve kafe sahipleri ise mekanların iç dekorasyonunda kırmızı rengi kullanmayı tercih eder.

Başkalarının dikkatini çekmek isteyenler kırmızı renkli kıyafetler giyerler. Kırmızı rengi tercih edenler güç ve iktidar düşkünü, hatalarını kabul etmeye her zaman hazır olmayan, otoriter, inatçı, katı, hoşgörüsüz, vurdumduymaz ancak bir kadar da enerjik, aktif, tutkulu, kendine güvenen ve dışa dönük insanlardır.

Slav kültüründe ise kırmızı renk bereketin, sağlığın, hayatın, ateşin rengidir. Bu çalışmada kırmızı rengin Slav mitolojisi, 19.yüzyıl ve 20.yüzyılın başı ve ortalarında kalan bazı törenler, öngörü ve alametlerdeki yeri, hastalıkların tedavisi ve onları defetmede etkin bir rol oynaması, şifa bulma amacıyla kullanılması, kötü güçler, kem gözler, nazar ve bazı hayvanlara karşı koruyucu bir görev üstlenmesi üzerinde durulacaktır.

1. Mitolojik karakterler ve şeytani varlıklar

Bazı mitolojik karakterler, şeytani varlıklar ve kötü ruhların dış görünüşleri ve onların taşıdığına inanılan kıyafetlerle ilgili batıl inançlar kırmızı renk ile tasvir edilir.

İçtiği kanlardan dolayı vampirin yüzü kırmızıydı (Batı ve Güney Slavlar).¹ Kırmızı buzağı vampirin vücut bulmuş haliydi (Makedonya).²

Evin efendisi ve koruyucusu olan ev ruhu Domovoy, Slav halkları arasında bereketi, ailenin normal yaşam bir yaşam sürmesini, insanların sağlığını, hayvanların doğurganlığı ve refahını sağlardı.³ Hayvanları severse, onları besler, su verir, temizler, atların yelelerini tarar, örer ve kırmızı kurdeleler bağlardı (Rusya; Doğu Ukrayna; Belarus).⁴ Ancak aynı zamanda hayvanları rahat bırakmayıp, onlara eziyet de edebilirdi.⁵ Günahlarından dolayı öldükten sonra yaşayan aile üyelerine hizmet etmesi için Tanrı tarafından gönderilen aile üyesi (Rusya); ya da sadece ölen aile üyesi (Doğu Slavlar) olduğuna; Tanrı tarafından yaratıldığına (Doğu Ukrayna) ve her eve gönderildiğine inanılırdı (Belarus; Doğu Ukrayna). Ev sahibinin, hane halkından yaşayan ya da ölen birinin (Doğu Slavlar); son ölen aile üyesinin (Rusya) ya da ailedeki en yaşlı kişinin (Güney Slavlar) kılığına bürünebilirdi. İnsanlar dışında herhangi bir hayvan ya da özellikle kedi, tavşan, köpek, buzağı gibi hayvanların (Doğu Slavlar) da kılığına bürünebilir, bu durumda hayvanın tüyünün rengi evin sahibinin saçının rengi ile aynı olurdu (Rusya). Sobanın üzerinde, bacada, kapı eşiğinde (Yaroslavl / Rusya), çardakta (Rusya; Doğu Ukrayna), bodrumda (Rusya; Belarus) yaşardı.

Domovoy'un genellikle görünmez olduğuna inanılır (Doğu Slavlar), yalnızca herhangi bir olayın müjdecisi olacağı zaman insanlara görünürdü.⁶ Domovoy'u görebilmek için Rusya'nın Arhangelsk şehrinde yaşayan köylüler Paskalya ayını boyunca elde kırmızı bir yumurta ve mum tutarak hiçbir şey yapmadan durmak gerektiğine inanırlardı.⁷ Çok yaşlı (Doğu Slavlar); kara (Doğu Ukrayna); kır sakallı tıknaz (Rusya); sarı (Doğu Ukrayna), kızıl, siyah, beyaz (Güney Rusya) tüylerle kaplı;

¹ Yelena Levkiyevskaya, "Litso", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 127.

² Yelena Levkiyevskaya, "Mast", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 201

³ Yelena Levkiyevskaya, "Domovoy", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 120.

⁴ Ye. Levkiyevskaya, a.g.m., s. 122.

⁵ Ye. Levkiyevskaya, a.g.m., s. 120.

⁶ Ye. Levkiyevskaya, a.g.m., s. 121.

⁷ Marina Vlasova, *Entsiklopediya russkih suyeveriy*, Azbuka-Klassika, 2008, s. 128.

avuç içleri ve ayak tabanları tüylü (Rusya); uzun tırnaklı (Rusya) bir adamdı ve lacivert bir kaftan (Rusya); beyaz (Belarus) ya da kırmızı gömlek (Ukrayna) giyer⁸, kırmızı şapka (kalpak) takardı (Sırbistan; Hırvatistan).⁹ Kırmızı yılan Domovoy'un vücut bulmuş haliydi (Kuzey Rusya).¹⁰ Rusya'nın Smolensk şehrindeki köylerde Domovoy'a kırmızı ip ile dikilmiş beze sarılı bir parça ekmek verilirdi.¹¹

Doğu Slav mitolojisinde ormanın efendisi, orman hayvanları ve kuşların koruyucusu olan Leşiy'in¹² kıyafeti beyaz, siyah, yeşil ya da kırmızı renkteydi (Rusya),¹³ kırmızı şapka takardı.¹⁴ İnanışlara göre Leşiy, köylü kıyafetleri giymiş, aksakallı (Doğu Slavlar), elinde bir çantayla eski püskü giysiler içinde (Vladimir / Rusya) yaşlı bir adam; beyazlar giymiş uzun boylu (Kuzey Rusya), beyaz saçlı, yeşil gözlü, kıllı, çıplak (Güney Rusya), beyaz pörtlek gözlü (Batı Rusya) bir insan görünümündeydi. Slav mitolojisinde Leşiy'in nasıl ortaya çıktığı ile ilgili tek bir düşünce yoktur. Bazı inanışlara göre Leşiy'in ortaya çıkması lanetlenmiş insanlar, vaftiz edilmemiş veya değiş tokuş edilmiş çocuklar, ahlaksız ölümlerden kaynaklanıyordu (Rusya; Volga bölgesindeki Ukraynalılar). Leşiy'in kadınların kötü ruhlarla olan ilişkilerinden doğduğuna (Rusya) ve cennetten kovularak ormana düşen meleklerin Leşiy'e dönüştüğüne (Doğu Slavlar) inanılırdı.¹⁵ Leşiy'in insanlarla olan ilişkisi farklılık gösterirdi. Bazı inanışlara göre ise Leşiy iyiydi ve insanlara kötülük yapmazdı (Batı Rusya). Kendisine saygı duyan ve ondan yardım isteyenlere yardımcı olur, yemişleri bulamayan bir kadına yemişlerin olduğu yeri gösterir, kaybolanları doğru yola çıkarırdı. (Rusya). İnsanlar, zarar vermemesi için onun gönlünü etmeye ve onunla anlaşma yapmaya çalışırlardı. Kaçan hayvanı ya da kaybolan insanı geri getirmesi için ormana ekmek, yumurta ve başka yiyecekler bırakılırdı.¹⁶

⁸ Yelena Levkiyevskaya, "Domovoy", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 121.

⁹ Olga Belova, "Krasniy tsvet", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 649.

¹⁰ Yelena Levkiyevskaya, "Mast", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 201

¹¹ Marina Vlasova, *Entsiklopediya russkih suyeveriy*, Azbuka-Klassika, 2008, s. 121.

¹² Yelena Levkiyevskaya, "Leşiy", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 104.

¹³ Ye. Levkiyevskaya, a.g.m., s. 105.

¹⁴ Olga Belova, "Krasniy tsvet", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 649.

¹⁵ Yelena Levkiyevskaya, "Leşiy", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 105.

¹⁶ Ye. Levkiyevskaya, a.g.m., s. 107.

Ancak çoğu zaman bir insan için tehlikeli olur ve ona zarar verir, ancak neredeyse hiç öldürmezdi. İnsanları kendine çektiği ve boğduğuna dair bilgiler nadirdi (Kursk oblastında yaşayan Ukraynalılar). Öldürmek ya da boğmak yerine genellikle bir tanıdık, komşu, akraba ya da yoldan geçen birinin kılığında orman yolunda insanlara görünür, eve kadar götürmeyi teklif eder, lafa tutarak ve yoldan çıkararak insanların kendini ıssız bir yerde, bataklıkta, dere kenarında, değirmenin çatısında ya da su bendinde bulmalarına sebep olurdu.¹⁷ Bazen de insanları ormana kaçırdı. Kaçırdığı kişileri geri getirmesi için yol kavşaklarına iç yağı, bir kap yulaf lapası ve krep gibi yiyecekler konurdu. Yiyecekler kırmızı ipli bir çaputa bağlanır, dört bir tarafa selam vererek Leşiy'den götürdüğü kişiyi geri getirmesi istenirdi.¹⁸

Su alanlarının hakimi ve koruyucusu olan, suda yaşayan kötü ruh Vodyanoy'un saçları siyah, kırmızı, beyaz (Polonya), yeşil (Slovakya; Moravya), kır renkte (Kaluga / Rusya; Banatlı Sırp) ya da kıvırcıktı (Rusya; Çekya; Polonya). Gözleri ise yeşil (Polonya; Çekya; Moravya), kırmızı (Polonya) ve bulanıktı (Polesiye; Slovakya). Çok uzun (Belarus) ya da zayıf (Polonya) bacakları; çok büyük (Batı Slavlar) ya da çok küçük (Polonya) kafası; kepçe kulakları (Polonya) vardı, sağ elinin küçük parmağında tırnak yoktu (Çekya; Slovakya). Kıyafetinde ise hakim renk kırmızıydı (Rusya; Polonya; Çekya; Sırbistan).¹⁹ Kırmızı gömleklili bir dedeydi.²⁰ Paçasının biri kırmızı renk, diğeri yeşil renkteydi (Polonya). Yaşlı bir adam (Doğu Slavlar), yetişkin bir insan (Slovakya), küçük bir çocuk (Çekya), boğmak istediklerine görünen görünmez bir ruh (Polonya ve Slovakya'nın bazı bölgeleri) olarak tasvir edilirdi.²¹ Gölette ya da girdapta kurbanının yolunu gizlice bekler, suya girme konusunda insanda karşı konulmaz bir heves uyandırır, insanları kandırıp suya düşürür, yüzenleri bacağında, boynundan ya da cinsel organından yakalar, kuyruğuyla sarmalar, boğar ve derinlere doğru sürüklerdi. Barındığı yerde yüzen ve suyu bulandıran (Karpatlarda yaşayan Ukraynalılar); sövüp sayan, dine küfreden, oruç tutmayan (Polonya); suya girmeden önce haç çıkarmayan

¹⁷ Ye. Levkiyevskaya, a.g.m., s. 106.

¹⁸ Ye. Levkiyevskaya, a.g.m., s. 107.

¹⁹ Yelena Levkiyevskaya, Valeriya Usaçeva "Vodyanoy", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvistiçeskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 1*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1995, s. 396.

²⁰ Marina Vlasova, *Entsiklopediya russkih suyeveriy*, Azbuka-Klassika, 2008, s. 80.

²¹ Yelena Levkiyevskaya, Valeriya Usaçeva "Vodyanoy", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvistiçeskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 1*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1995, s. 396.

(Doğu Slavlar; Sırbistan) insanları boğardı. Sadece derinlerde değil, sığ yerlerde de boğardı. Bazı bölgelerde boğulanlar Vodyanoy'u kızdırmamak için kurtarılmazdı.²²

Büyücülerin gözleri (Belarus)²³; cadının gözleri ve dişleri; denizkızının dişleri, teni ve saçları; şeytanın gözleri ve teni kırmızı renkteydi (Kuzey Rusya).²⁴ Batı ve güney Slavlarda çok kindar olan, dağlar, ormanlar ve yeraltı yuvalarında yaşayan, çocukları değiş tokuş eden, ancak insanlarla iyi ilişkilerde de kurabilen (ödünç eşya vermek, tarlada yardım etmek, başak toplamak, kendir eğirmek) orman şeytanları kırmızı şapka takardı.²⁵ Doğu Slav inanışlarına göre şeytani varlıkların bastonu genellikle siyah, kırmızı ya da beyaz renk olurdu.²⁶ Bulgaristan'da ve Sırp köylerinde Baba Marta'yı 'neşelendirmek' yani mart ayı başında güzel bir hava olmasını sağlamak için avluya kırmızı renkte herhangi bir kıyafet (ya da kumaş) asmak adetti.²⁷

2. Hastalıkların tedavisi, onları defetme ve şifa bulma

Çocuk hastalıklarında bir çocuğun ayak bilekleri hastalığın çocuğun ayaklarından çıkıp gitmesi için kırmızı iplerle bağlanırdı (Rusya).²⁸ Hasta bir çocuk kırmızı ipe ölçülür ve ölçü, çocuğun boyunun o yüksekliği geçtiğinde hastalığının da geçeceğine inanılarak çiviyle ağaca çakılırdı (Astrahan / Rusya).²⁹ Uykusuzluktan kurtarmak için çocuk, kırmızı yün ipe ölçülür, sonrasında ise ip balmumunun içine konur ve mum yapılırdı (Leskofça bölgesindeki Sırplar).³⁰ Çiçek hastalığı olan çocuğun yüzü kırmızı bir eşarpla örtülür ya da içine Baba Şarka'yı tasvir eden bez bebeğin bulunduğu kırmızı bir bez parçasından yapılmış oyuncak beşik, beşiğe bağlanırdı (Lofça /

²² Y. Levkiyevskaya, V. Vasilyevna, a.g.m., s. 398

²³ Yelena Levkiyevskaya, "Koldun", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 529.

²⁴ Olga Belova, "Krasniy tsvet", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 649.

²⁵ Olga Belova, "Dikiye (Diviyi) Lyudi", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 92.

²⁶ Anna Plotnikova, "Palka", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 622

²⁷ Tatyana Agapkina, Anna Plotnikova, Marina Valentsova, "Mart", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 186.

²⁸ Tatyana Agapkina, Lyudmila Vinogradova, "Noga", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 423.

²⁹ Marina Valentsova, "Nit, nitki", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 406.

³⁰ Svetlana Tolstaya, "Merka", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 226

Bulgaristan).³¹ Hasta kırmızı renkli bir örtü ile örtülürdü (Ohrid / Makedonya).³² Hastalık defedilene kadar kırmızı meyve yenmez, kırmızı olan her şeyden kaçınılırdı (Poltava / Ukrayna).³³ Sarılık olan birinin üzerine kırmızı bir şal örtülür (Vitebsk, Minsk / Belarus), boynuna kırmızı bir mendil bağlanırdı (Polonya). Cildin sarardığı fark edildikten sonra sarılığın gitmesi ve hastanın eskisi gibi kanlı canlı olması için koluna sarı ve kırmızı renkte bükülmüş ipler bağlanırdı (Pirin bölgesi).³⁴ Epilepsi hastanın kol ve bacakları kırmızı iple çapraz bağlanırdı (Sırbistan).³⁵ Epilepsi tedavisinde horozun kanının çocuğun hastalıklı kanını öldüreceğine inanılarak, tatlandırılmış suyla karıştırılmış kırmızı horozun ibiğinin kanı hasta çocuğa içirilirdi (Rus Kuzeyi). Bulgaristan'da nöbet sırasında hastanın boyu gül dalıyla ölçülür, ölçü uzunlamasına kırmızı ve lacivert iplerle sarılır ve daha sonra suya daldırılırdı (nehir, kuyu, pınar).³⁶ Sırbistan'da ise hasta kırmızı bir önlükle örtülür ve daha sonra Cuma günü gün doğumundan önce bir kavşağa bırakılırdı: onu kavşaktan alıp taşıyan kişi epilepsi olur ve hasta iyileşirdi.³⁷ Gözde arpacık çıktığında gelin tacından alınan (Çerkassi / Ukrayna)³⁸ ve yüksek ateşten korunmak için Aziz Georgios Günü arifesinde bir gülün üzerinde asılı olan kırmızı ip kola bağlanırdı. Yılcık hastalığı tedavisinde iltihaplı bölge kırmızı bir kuşakla sarılır ve dua okuyarak üzerinde üstüğü yakılırdı (Podolya / Ukrayna). Korku tedavisi için hasta ocağın yanına konur ve başına kırmızı bir önlük örtülür (Bulgaristan), eklemlerdeki ağrı için eller kırmızı ip, yün ya da kumaş şeritleri ile bağlanır (Polesiye; Podolya / Ukrayna), zonklama şeklindeki baş ağrısı için şifacı elinde daha sonra gömülecek olan kırmızı bir mısır tutardı (Fruška Dağı / Sırbistan).³⁹

³¹ Valeriya Usaçeva, "Ospa", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 578.

³² Olga Belova, "Krasny tsvet", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 649.

³³ Valeriya Usaçeva, "Ospa", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 578.

³⁴ Valeriya Usaçeva, "Jeltuha", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 201

³⁵ Olga Belova, "Krasny tsvet", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 649.

³⁶ Valeriya Usaçeva, "Paduçaya", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 614.

³⁷ Anna Plotnikova, "Perekrestok", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 687

³⁸ Aleksandr Gura, *Brak i svadba v slavyanskoy narodnoy kulture: semantika i simbolika*, İndrik, Moskva 2011, s. 763.

³⁹ Olga Belova, "Krasny tsvet", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 649.

Çocuğun boynuna bağlanan kırmızı yün iplik, onu kızıl hastalığına karşı korurdu.⁴⁰ Hastalıklara karşı anneler ilk kırlangıcı gördüklerinde çocuklarının sağlıklı olması için sağ ellerine kırmızı ip bağlardı (Sofya bölgesi / Bulgaristan).⁴¹ Vebayı defetmek için köy sınırına kırmızı şallar asılır ve ateş yakılırdı (Zakarpatya).⁴²

Şifa bulma amaçlı olarak İvan Kupala bayramının arifesinde ele kırmızı bir ip bağlanır, Aziz Petrus ve Pavlus bayramına kadar kırmızı ip elde bağlı kalır, sonrasında ise ip gül ya da kızılalık dalına asılırdı (Güney Slavlar). Hz. İsa'nın başkalaşımı töreninde ya da Aziz Petka gününde kadınlar ve çocuklar ellerini kırmızı iple bağlardı (Sırbistan). Sağlıklı olmak ve dileklerin gerçekleşmesi için Aziz Yeremya gününde çiy hala yerdeyken üzerinde kayılır ve çalılara kırmızı ipler ya da kırmızı giysi parçaları bırakılırdı (Güney Bulgaristan).⁴³ Aziz Georgios günü arifesinde genç kızlar kollarına sarı, bir gülfidanına ise kırmızı ip bağlardı. Sabah hastalık anlamına gelen sarı ipi, sağlık anlamına gelen kırmızı iple değiştirirlerdi (Bulgaristan).⁴⁴

3. Kötü güçler, kem gözler ve nazardan korunma

Kötü güçlerden korunmak için cenazeye katılmak zorunda olan hamile bir kadın (örneğin, bir akrabası öldüyse) koluna kırmızı bir ip, (Sırbistan; Slovakya: Zakarpatya) ya da sağ koluna kırmızı, sol koluna ise daha sonra ölünün yanına bırakacağı sarı bir ip bağlardı (Bulgaristan).⁴⁵ Süpürge, sarımsak ve kırmızı ip doğum yapan kadını doğumdan sonraki ilk 40 gün kötü güçlere (Bulgaristan)⁴⁶, beşiğin içindeki kırmızı soğan (Bjelovar / Hırvatistan) ve kırmızı mendil (Polesiye; Kiev / Ukrayna) ise bebeği kötü ruhlara karşı korurdu.⁴⁷ Loğusa kadının odasının girişine kırmızı bir keten bezi asılır (Ohrid / Makedonya)⁴⁸, evde anne ve bebeğin bulunduğu köşeye ya da giriş

⁴⁰ Yelena Levkiyevskaya, *Slavyanskiy obereg. Semantika i struktura*, İndrik, Moskva 2002, s. 135.

⁴¹ Olga Belova, "Krasny tsvet", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 648-649.

⁴² Olga Belova, a.g.m. s. 649.

⁴³ Olga Belova, a.g.m. s. 649.

⁴⁴ Marina Valentsova, "Nit, nitki", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 406.

⁴⁵ Marina Valentsova, a.g.m. s. 406.

⁴⁶ Marina Valentsova, "Nit, nitki", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 401.

⁴⁷ Olga Belova, "Krasny tsvet", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva, 1999, s. 649.

⁴⁸ Olga Belova, "Krasny tsvet", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva, 1999, s. 649.

kapısına kırmızı bir ip ya da halat bağlanırdı (Bulgaristan; Sırbistan).⁴⁹ Kötü güçleri korkutmak için tohumların içine kırmızı ipler ve soğan başları konurdu (Bulgaristan). Vampirin tabutu kırmızı iplerle bağlanırdı (Sırbistan).

Kem gözlerden koruma amaçlı olarak Güney Slavlar arasında meyve ağaçları genellikle kırmızı ip ya da paçavralarla bağlanırdı, böylece kem gözler meyvelere değil, kırmızı paçavra üzerine yoğunlaşır ve meyveler vaktinden önce düşmezdi.⁵⁰ Bulgarlar özellikle gelinin giysilerinde kırmızı renk olmasına dikkat ederlerdi. Kem gözlerden korumak için geline mümkün olduğunca çok giysi (eldiven, birden fazla önlük, kırmızı ya da beyaz kumaştan yüzüne kalın bir peçe) giydirilirdi.⁵¹ Sırp lar kem gözlerden korumak için doğum yapan kadının ve bebeğin üzerinde kırmızı ip gezdirirlerdi.⁵² Bebeği kem gözlerden ve şeytanlardan korumak için koluna kırmızı bir ip bağlanırdı (Tüm Slav halkları).⁵³

Nazarlıklar taş ya da demirden olmaları, sertliklere ve darbelere dayanabilme özellikleri nedeniyle tehlikenin ‘aktarıldığı’ nesnelere olarak kullanılırdı. Bazı durumlarda ise nazarlıklar, yabancıların gözlerinin korunan nesneye değil, başka bir yere odaklanmasını sağlamak amacıyla şaşırtıcı ve çarpıcı olabilen nesnelereydi.⁵⁴ Loğusa kadının olduğu evde kadını görmeye gelenlerin gözlerinin önce kumaşa daha sonra loğusaya kayması için odasının kapısına kırmızı kumaş asılırdı (Ohrid / Makedonya).⁵⁵ Nazardan korunmak için bakla tanesi kırmızı bir ipe bağlanıp kararması için bacaya indirilir, daha sonra ise ormana götürülüp bir kuşburnu çalısına bağlanırdı (Makedonya). Çocuklar içine kırmızı bir taş konmuş suyla yıkanırdı (Slavonya / Hırvatistan).⁵⁶ İnanışa göre bir çocuğun bir çorabı beyaz, diğer çorabı kırmızı olursa nazardan korunurdu (Bosna-Hersek). Nazara karşı çocuklar beyaz ipe örülmüş kırmızı

⁴⁹ Galina Kabakova, İrina Sedakova, “Mladenets”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 261

⁵⁰ Tatyana Agapkina, “Obvyazivat derevyu”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 442.

⁵¹ Svetlana Tolstaya, “Odejda”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 529.

⁵² Yelena Levkiyevskaya, Svetlana Tolstaya, “Opoyasivaniye”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 554.

⁵³ Galina Kabakova, İrina Sedakova, “Mladenets”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 261.

⁵⁴ Yelena Levkiyevskaya, “Oberegi”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 445

⁵⁵ Yelena Levkiyevskaya, *Slavyanskiy obereg. Semantika i struktura*, İndrik, Moskva 2002, s. 136

⁵⁶ Olga Belova, “Krasny tsvet”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 648.

bir şapka takardı (Gevgeli / Makedonya).⁵⁷ Göze çarpması ve hayvanların üzerinden nazarı defetmesi için koyunların sırtlarına kırmızı lekeler sürülürdü (Sırbistan).⁵⁸ İlk defa meraya çıkan hayvanların boyunlarına kırmızı ipli bir çan asılır (Nijni Novgorod / Rusya), inekler kırmızı kurdelelerle süslenir (Çekya; Slovakya), boynuzlarına kırmızı ip takılırdı (Bulgaristan; Slovakya). İpek böceği tırtıllarının yanına kırmızı bir Paskalya yumurtası konurdu (Bulgaristan; Banat). Genç kızların boyunlarına ya da bileklerine kırmızı mercan taşları takılırdı (Güney Slavlar). Üç yerden düğümlü çuhadan yapılmış kırmızı ipler el ve ayaklarda taşınırdı (Belarus). Damadın şapkasına kırmızı nesnelere konur (Sırbistan)⁵⁹, düğünde gelin ve damadın kıyafetine kırmızı ipli bir iğne tutturulur (Polesiye)⁶⁰, gelinin tacı kırmızı iplerle sarılırdı (Petriç / Bulgaristan). Bulgarlarda gelinin yüzünü örten örtü kırmızı; Doğu Slavlarda Vologda, Tver, Tula, Vyatka guberniyalarında gelinin yüzünü örten örtü genellikle kırmızı renk olurdu. Slovakya'nın Martin şehrinde dini törenden sonra düğünde gelinin boynuna kırmızı kurdele bağlanırdı. Polonya'nın Mazovya bölgesinde kırmızı boncuklar gelini nazardan korurdu.⁶¹

4. Düğün törenleri

19. yüzyıl sonu 20.yüzyıl ortalarında yüzü örten başörtüsü, saç örgüsündeki kırmızı kurdele (Rusya); taç şeklinde kurdeleli başlık (Slovakya); özel beyaz bir fularla bağlanmış kırmızı bere (Dalmaçya / Hırvatistan); gerdanlık, başörtüsündeki altın sikkeler (Bulgaristan), evliliğe karar verildiği andan itibaren gelinin ayırt edici özellikleridir.⁶² Slovakya'nın Trençín şehrinde, nişanın duyurulduğu ilk günden düğün gününe kadar nişanlı kız kırmızı bir başörtüsü takar ve krep kumaştan önlük giyerdi. Rusya'nın bazı bölgelerinde ise nişanlı kız saç örgüsüne kırmızı kurdele takardı.⁶³ Nişanlı bir kızın düğün merasimi olmadan önceki ara safhada olduğu dönemde kendisi gibi benzer, kritik durumdaki kişilerle iletişim kurması onun için tehlike yaratırdı. Düğüne giderken, kilisede ya da dönüş yolunda başka bir nişanlı kızla karşılaşmak kötü şeylerin habercisiydi (Bulgaristan; Makedonya). Bu, vakitsiz ölüm, uğursuzluk ya da

⁵⁷ Olga Belova, *a.g.m.* s. 650.

⁵⁸ Yelena Levkiyevskaya, *Slavyanskiy obereg. Semantika i struktura*, İndrik, Moskva 2002, s. 136

⁵⁹ Olga Belova, "Krasny tsvet", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 648.

⁶⁰ Yelena Levkiyevskaya, *Slavyanskiy obereg. Semantika i struktura*, İndrik, Moskva 2002, s. 136

⁶¹ Aleksandr Gura, *Brak i svadba v slavyanskoy narodnoy kulture: semantika i simbolika*, İndrik, Moskva 2011, s. 724-725

⁶² A.Gura, *a.g.e.*, s. 88.

⁶³ A.Gura, *a.g.e.*, s. 726.

çocuğun olmaması gibi nedenlerle gelini korkuturdu. İki nişanlı kız karşılaştıklarında birbirlerini görmemek için üzerlerini kırmızı bir şeyle örterler; yüzük, demir obje, para ya da toplu iğne gibi eşyaları değiş tokuş eder ve birbirlerinin elini öperlerdi.⁶⁴

Gelinin düğün kıyafetinde kırmızı renk güney Slavlarda sıklıkla, doğu Slavlarda ise bazı bölgelerde kullanılırken, batı Slavlarda kullanılmamaktadır. Gelin düğün sabahı kırmızı bir kombinezon giyerdi (Güneydoğu Trakya Bulgarları).⁶⁵ Gelinler evlendikleri kırmızı ipek gömleği kırk güne kadar giyer ve ardından ilk kez kiliseye giderdi (Blagoevgrad / Bulgaristan).⁶⁶ Gelinin başörtüsünün üzerine kırmızı bir duvak takılırdı (Sırbistan).⁶⁷ Kırmızı rengin ateşi simgelemesi sebebiyle evde yangın çıkmasına neden olabileceği korkusundan dolayı Polonya’da kırmızı renk düğün kıyafetinde genellikle yasaktı. Polonyalılar düğün gününde ödünç alınmış ve ileride şans getirecek mavi kıyafetler giyilmesi gerektiğine inanırdı. Çekya’da düğün kıyafetleri hüznü simgeleyen beyaz renk olamazdı. Çek gelinin aynı zamanda evliliğinde mutsuz olacağı anlamına gelen mavi ya da mor; kocasının onu döveceği anlamına gelen siyah kıyafetler giymemesi gerekirdi. Lausitz’de düğün kıyafetinde yeşil renk hakimdi.⁶⁸ 19.yüzyılın sonlarında Rusya’nın Tver şehrinde kırmızı sarafan evli olduğunun göstergesiydi ve düğünün ikinci günü giyilirdi.⁶⁹ 19.yüzyılın 70’li yıllarında Smolensk şehrinde sarafanın omuz askıları ve üst kısmının kenarları kırmızı pamuklu bezle dikilirdi.⁷⁰ 20.yüzyıl başlarında Arhangelsk, Vologda ve Olonets şehirlerinin bazı ilçelerinde düğün gömleğindeki süslemelerin ana rengi kırmızıydı.⁷¹ Oryol şehrinde gömlek ve önlük⁷², Mogilev’de ise gömleğin manşetleri⁷³ kırmızı ve siyah pamuk ipliklerle çapraz dikişlerle, Ukrayna’nın Poltava ilinin Zolotonoşsk ilçesinde düğün gömleğinin kolları,

⁶⁴ A.Gura, *a.g.e.*, s. 96.

⁶⁵ A.Gura, *a.g.e.*, s. 318.

⁶⁶ A.Gura, *a.g.e.*, s. 88.

⁶⁷ Olga Belova, “Krasny tsvet”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvističeskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 647.

⁶⁸ Aleksandr Gura, *Brak i svadba v slavyanskoy narodnoy kulture: semantika i simbolika*, İndrik, Moskva 2011, s. 318-319.

⁶⁹ Gali Maslova, *Narodnaya odejda v vostočnoslavyanskikh traditsionnih obiçayah i obryadah XIX-naçala XX. v.*, Nauka, Moskva 1984, s. 32.

⁷⁰ G.Maslova, *a.g.e.*, s. 179.

⁷¹ G.Maslova, *a.g.e.*, s. 168.

⁷² G.Maslova, *a.g.e.*, s. 180.

⁷³ G.Maslova, *a.g.e.*, s. 189.

kırmızı ve siyah pamuk ipliklerle işlenmiş çiçek demetleriyle,⁷⁴ Doğu Galiçya'da etek ucu kırmızı yün şeritlerle⁷⁵ süslenirdi.

Düğünlerde düğüne katılanlara ikram edilen, büyük ve çoğu zaman yuvarlak olan, bir ritüel haline gelen düğün ekmeği (karavay) farklı bölgelerde farklı şekillerde hazırlanırdı. Çoğunlukla buğday, nadiren çavdar (Rusya; Moravya Çekleri), ya da karabuğday unuyla (Rivne / Ukrayna; Gomel / Belarus) yapılır, bazen tuzsuz hamurdan pişirilirdi. (Belarus; Polonya). Düğün ekmeğinin üzerine yağ (Kiev / Ukrayna), yumurta (Gomel / Belarus), bal (Mogilev / Belarus), yoğun kıvamlı reçel (Çekya) sürülür; pudra şekeri dökülür (Polonya; Bulgaristan); kırmızı renge boyanır (Çernigov / Belarus) (Bkz. Resim:1); haşhaş serpilir (Çekya); üzüm (Rusya; Polonya; Çekya), badem (Çekya; Polonya), yemiş (Belarus; Polonya) batırılırdı.⁷⁶

Resim 1: Kırmızıya boyanmış düğün ekmeği (karavay)

Düğün ekmeğinin etrafı Belarus, Ukrayna, Doğu Polonya, Slovakya, Çekya ve Moravya'da hamurdan yapılmış saç örgüsü ya da yapraklarla (Bkz. Resim:2); Ukrayna'nın Çernigov şehrinde beyaz havluyla; Rusya'nın Kaluga ve Vologda şehirlerinde kurdeleyle; Belarus'un Gomel şehrinde ise kırmızı kurdeleyle sarılırdı (Bkz. Resim:2).⁷⁷

⁷⁴ G.Maslova, *a.g.e.*, s. 186.

⁷⁵ G.Maslova, *a.g.e.*, s. 187.

⁷⁶ Aleksandr Gura, *Brak i svadba v slavyanskoy narodnoy kulture: semantika i simbolika*, İndrik, Moskva 2011, s. 243-244.

⁷⁷ A.Gura, *a.g.e.*, s. 246.

Resim 2: Saç örgüsü ve yapraklarla

süslenmiş düğün ekmeği (karavay)

Resim 3: Kırmızı kurdelelerle süslenmiş

düğün ekmeği (karavay)

Düğün ekmeği ayrıca çiçekler (Doğu Slavlar; Bulgaristan; Karadağ; Slovakya; Çekya; Polonya), yeşillikler (Belarus; Ukrayna; Bulgaristan; Çekya; Polonya), cezayir menekşesi (Belarus; Ukrayna; Polonya; Bulgaristan), fesleğen (Bulgaristan), biberiye (Polonya; Moravya ve Slovakya), mersin (Belarus; Polonya; Çekya), kartopu (Belarus; Ukrayna; Polonya), yulaf başakları (Belarus; Ukrayna; Polonya) çavdar (Ukrayna), elma (Bulgaristan; Sırbistan; Slovakya; Çekya; Polonya), kurdeleler (Belarus; Ukrayna; Slovakya; Polonya), tüyler (Rusya; Polonya), renkli kağıt (Rusya; Çekya; Polonya) ile süslenirdi.⁷⁸

19. yüzyıl ve 20.yüzyılın ortalarında kırmızı renk, ayrıca gelinin kızlık onurunun sembolüdür. İlk gecenin ardından gelin bakire çıkmışsa kırmızı bir bayrakla kızın ailesine gidilir (Pskov / Rusya); kırmızı bayrak çitin üzerinde (Vologda / Rusya), evin bahçe kapısında (Poltava / Ukrayna), bacada (Ekaterinoslav Guberniyası), çatıda (Feodosya'da yaşayan Bulgarlar) sergilenir; yüksek bir ağaca kırmızı mendil asılır (Kiev / Ukrayna); yoldan geçenlere vodka ikram ederek şarkı ve danslar eşliğinde kırmızı bayrak sokaklarda gezdirilirdi (Vladimir guberniyası, Voznesens banliyösü).⁷⁹ Kan lekeli düğün gömleği misafirlere gösterilir, kırmızı bir kurdeleyle bağlanarak çavdar dolu bir kaseğin üzerine ya da hamur kazanının kapağına konur, bahçe kapısına ya da çatının altına asılırdı (Doğu Slavlar).⁸⁰ Kırmızı bez parçasıyla süslenmiş akordeon ve tefle şarkı söyleyerek dolaşılır, gelinin akrabaları kırmızı bayrakla karşılanır, gelinin ailesinin evindeki bahçe kapısına kırmızı bayrak veya kırmızı havlu asılırdı (Gomel / Belarus). Kulübenin bacasına kırmızı bir mendil (Volın, Rivne / Ukrayna), bahçe

⁷⁸ A.Gura, *a.g.e.*, s. 246-247.

⁷⁹ A.Gura, *a.g.e.*, s. 276.

⁸⁰ Svetlana Tolstaya, "Odejda", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 529

kapısına kırmızı kurdele bağlanır (Ukrayna'nın Luhansk oblastının Novoaydar bölgesi), genç kızın akrabaları kırmızı kurdele sallardı (Ukrayna'nın Luhansk oblastının Svatov bölgesi).⁸¹ Düğünün ilk gecesinin ardından düğüne katılanlar 'namusu' simgeleyen kırmızı kurdeleyle süslenirdi. Kırmızı kurdele gelinin saçına, damadın kasketine, diğerlerinin ise kıyafetlerine, atın hamutuna ya da düğünün yapıldığı eve bağlanırdı. Gelinin anne ve babasına getirilen düğün ekmeği, şarap şişesi ya da tavuk da kırmızı kurdeleyle sarılırdı (Doğu Slavlar).⁸² Gelinin annesine turta, bir parça domuz pastırması, bir şişe votka ve kırmızı bir başörtüsüne sarılmış üç somun ekmek (Mogilev / Belarus),⁸³ düğünün ikinci günü kırmızı bir eşarba sarılı ekmek getirilirdi (Mogilev ilinin Kastsyukoviç bölgesi / Ukrayna).⁸⁴ Gelinin anne ve babasına kırmızı kurdeleyle bağlanmış içinde çavdar olan bir şişe getirilir ve daha sonra gençler bahçelerine bu çavdarı ekerdi (Gomel ilinin Hoyniki kasabası / Belarus)⁸⁵ ya da masaya kırmızı votka konurdu (Gomel / Belarus).⁸⁶ Vaftiz anne kırmızı kurdeleyle bağlanmış bir şişe kırmızı şarapla dans ederdi (Pskov / Rusya).⁸⁷ Düğünden sonra haşlanmış ya da çiğ tavuk, kırmızı bir kağıtla kapatılarak kayıpedere armağan edilirdi. (Ukrayna; Galiçya).⁸⁸ Genç kadının ebeveynleri ve düğüne katılanlara, kırmızı renkli tatlı votka ikram edilirdi (Bulgaristan). Misafirlerin elleri ve yüzlerini yıkamaları için düğün gecesinin ertesi sabahı gelin, kırmızı mendiller bağlanmış iki sürahiyle suya giderdi (Batı Makedonya). Damat evinden gelen elçiler kızın anne ve babasından kırmızı iplerle süslenmiş canlı bir tavuk alırdı (Köprülü / Makedonya). Gelin, düğün gecesinin ardından kırmızı elma yerdi (Slovakya). Huş ağacı dalına bağlanan kırmızı bir fiyonk gelinin bakire olduğunun göstergesiydi (Güney-batı Çekya).⁸⁹

5. Cenaze törenleri

Cenaze törenlerinde kırmızı renk, hem öbür dünyaya ait olma, hem de öbür dünyayla tehlikeli iletişimden korunma anlamı taşır. Tabut, baştan sona birkaç kez

⁸¹ Aleksandr Gura, *Brak i svadba v slavyanskoy narodnoy kulture: semantika i simbolika*, İndrik, Moskva 2011, s. 723.

⁸² Svetlana Tolstaya, "Lenta", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 96.

⁸³ Aleksandr Gura, *Brak i svadba v slavyanskoy narodnoy kulture: semantika i simbolika*, İndrik, Moskva 2011, s. 352.

⁸⁴ A.Gura, *a.g.e.*, s. 723.

⁸⁵ A.Gura, *a.g.e.*, s. 620.

⁸⁶ A.Gura, *a.g.e.*, s. 723.

⁸⁷ A.Gura, *a.g.e.*, s. 620.

⁸⁸ Olga Belova, "Krasny tsvet", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 648.

⁸⁹ A.Gura, *a.g.e.*, s. 723.

kırmızı yün iplikle sarılırdı (Belarus).⁹⁰ Tabut ölçüsü siyah ya da kırmızı bir iple alınırdı (Güney-doğu Sırbistan).⁹¹ Hane halkından birinin ölümünün evcil hayvanlardan birinin ölümüne neden olacağına inanılır ve bunu önlemek için tabut çıkarılmadan önce kadınlardan biri tabutun üst kenarını kırmızı yün bir iple ölçer ve ardından ipi bükerek bir kütüğün arkasına ya da evin bir köşesine koyardı (Batı Sırbistan).⁹² Eski bir Sırp geleneğine göre ölen kişi evden çıkarılmadan önce ev halkı ve hayvanların canlı ve sağlıklı kalması için tepeden tırnağa kadar kırmızı iple ölçülür, daha sonra ip eve gömülürdü.⁹³ Hayvanların sahibinin peşinden gitmemesi için bahçe kapısı kırmızı bir kuşakla bağlanırdı (Kiev / Ukrayna)⁹⁴. Ölen kişinin elleri ve ayakları kırmızı iple bağlanır (Doğu ve güney Slavlar)⁹⁵, vücuduna enlemesine kırmızı yün iplik konurdu (Belarus). Ölen bir genç kız ya da kadının üzerine kırmızı renkli bir örtü örtülürdü (Zakarpatya).⁹⁶ Ölüyü yıkadıktan ve onu süsledikten sonra cinsiyetine bakılmaksızın kırmızı yeni bir şapka giydirilirdi (Lika-senj, Banovina / Hırvatistan / Levač, Temnić, Mačva / Sırbistan; Bulgaristan).⁹⁷ Ölünün başlığı kırmızı renkli bir malzemeden yapılırdı (Batı Belarus).⁹⁸ Ölünün göğsüne kırmızı iple sarılmış bir haç konur, mezarına kırmızıya boyanmış üç metre yüksekliğinde bir haç dikilir, aile üyelerinden olan kadınlar ölü gömüldükten sonra bir hafta boyunca saçlarını kırmızı iple bağlardı (Kuzey Doğu Bosna). Kosova'da ölen bebek çiçeklerin tutturulduğu kırmızı bir iple sarılıp gömülürdü.⁹⁹ Cenaze alayında öküzlerin boynuzları kırmızı şallarla süslenir

⁹⁰ Olga Belova, "Krasny tsvet", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 648.

⁹¹ Marina Valentsova, "Nit, nitki", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 403.

⁹² Svetlana Tolstaya, "İzmereniye", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 398-399.

⁹³ Svetlana Tolstaya, "Merka", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 226-227.

⁹⁴ Yelena Levkivskaya, *Slavyanskiy obereg. Semantika i struktura*, İndrik, Moskva 2002, s. 43.

⁹⁵ Olga Sedakova, *Poetika obryada. Pogrebalnaya obryadnost vostochnih i yujnih slavyan*, İndrik, Moskva 2004, s. 60.

⁹⁶ Olga Belova, "Krasny tsvet", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 648.

⁹⁷ Lyubinko Radenkoviç, "Krasny tsvet v pogrebalnoy obryadnosti i narodnoy demonologii slavyan", *Balkanskiy spektr: ot tsveta k tsvety. Balkanskiye çteniya 11*, İstitut Slavyanovedeniya RAH, 2011, s. 94.

⁹⁸ Olga Belova, "Krasny tsvet", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 648.

⁹⁹ Lyubinko Radenkoviç, "Krasny tsvet v pogrebalnoy obryadnosti i narodnoy demonologii slavyan", *Balkanskiy spektr: ot tsveta k tsvety. Balkanskiye çteniya 11*, İstitut Slavyanovedeniya RAH, 2011, s. 94-95.

(Zakarpatya),¹⁰⁰ genç kızların cenaze töreninde ise tabutu çeken atların hamutuna kırmızı kuşak bağlanırdı.¹⁰¹ Ölüyü son yolculuğuna uğurlamaya gelen hamile kadının koluna kırmızı bir ip bağlanır (Sırbistan); ölü gömüldükten sonra parmaklar kırmızı bir boyaya batırılırdı (Levač, Temnić / Sırbistan). Ellerini kaynatılmış kırmızı bir suda yıkamadan ölüyü yıkayan kişiden tahıl ödünç alınmazdı (Sırbistan).¹⁰² Her kadın dokuduğu ve daha sonra evdeki masanın üzerine örttüğü kırmızı bir örtüyü kendisi ve eşinin ölme ihtimaline karşı saklardı (Kuzey-batı Sırbistan).¹⁰³ Ölen eşin cenazesi kaldırılmadan önce eşlerin yeniden evlenme ihtimaline karşı, dul bir erkek kırmızı kuşak kuşanıp yolun karşısına üç kez koşarak geçer (Ukrayna),¹⁰⁴ ölen yaşlı bir erkek kırmızı bir kuşakla bağlanır, tabuta konmadan önce kuşak çözülürdü (Doğu ve güney Slavlar).¹⁰⁵ Yas tutan aile kırmızı renk kıyafetler giyemez (Doğu ve güney Slavlar);¹⁰⁶ ölüyü son yolculuğuna uğurlamaya gelenlerin kıyafetlerinde kırmızı hiçbir şey olamazdı (Doğu ve güney Slavlar).¹⁰⁷

6. Öngörüde bulunma, alametler

Gökkuşağında kırmızı rengin hakim olması söz konusu yılın sağlık ve zenginlik getireceği (Sırbistan)¹⁰⁸; yeni yıl başlangıcındaki kırmızı gökyüzü, gök gürültülü bir yaz ve kıtlık olacağı¹⁰⁹; kızıl renkle batan ve açık renkle doğan güneş, günün açık olacağı; kırmızı bulutlar – yağmur yağacağı¹¹⁰; tarlayı sürmeden önce ya da sürdükten sonra horozun göğsünün kırmızı renk olması zenginlik ve mutluluk anlamına gelirdi (Bulgaristan). Hasat, yaşam süresi, mutluluk, talihsizlik ve hastalık kırmızı keleklerin,

¹⁰⁰ Olga Belova, “Krasny tsvet”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 648.

¹⁰¹ Olga Sedakova, *Poetika obryada. Pogrebalnaya obryadnost vostochnih i yujnih slavyan*, İndrik, Moskva 2004, s. 204.

¹⁰² Olga Belova, “Krasny tsvet”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 648.

¹⁰³ Lyubinko Radenkoviç, “Krasny tsvet v pogrebalnoy obryadnosti i narodnoy demonologii slavyan”, *Balkanskiy spektr: ot tsveta k tsvety. Balkanskiye çteniya 11*, İnstitut Slavyanovedeniya RAH, 2011, s. 94.

¹⁰⁴ Aleksandr Gura, *Brak i svadba v slavyanskoy narodnoy kulture: semantika i simbolika*, İndrik, Moskva 2011, s. 44.

¹⁰⁵ Olga Sedakova, *Poetika obryada. Pogrebalnaya obryadnost vostochnih i yujnih slavyan*, İndrik, Moskva 2004, s. 204.

¹⁰⁶ O. Sedakova, *a.g.e.*, s. 159.

¹⁰⁷ O. Sedakova, *a.g.e.*, s. 171.

¹⁰⁸ Olga Belova, “Krasny tsvet”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 650.

¹⁰⁹ Lyudmila Vinogradova, Anna Plotnikova, “Noviy god”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 419.

¹¹⁰ Mihail Zabilin, *Russkiy narod. Yego obiçai, obryadi, predaniya, suyeveriya i poyeziya*, Kniga printşop, Moskva 1990, s. 287.

karıncaların, hamamböceklerinin ortaya çıkmasıyla öngörülürdü.¹¹¹ Paskalya haftasında ölen birinin Tanrı'nın merhametine uğradığına inanılır ve elinde kırmızı bir Paskalya yumurtasıyla gömülürdü.¹¹² Kırmızı bir kağıda banknot, lacivert bir kağıda bozuk para ve beyaz bir kağıda ekmek kırıntısı sarılır, yağmurdan sonra sokaktan bir salyangoz bulunur ve eve getirilir, salyangozun önüne bu kağıtlar konur ve hangi yöne doğru ilerleyeceği izlenirdi. Eğer salyangoz kırmızı kağıda doğru ilerlerse büyük bir nakdi kazanç elde edileceği anlamına gelirdi.¹¹³ Kesilmemiş bir başak dikenini alan ve onu ilk olarak kırmızı iple saran kızın önce evleneceğine inanılırdı.¹¹⁴

7. Doğum ritüelleri ve bebeklerle ilgili inanışlar

Doğum ritüellerinde kırmızı renk hayatın ve sağlığın sembolü rolündeydi. Göbek bağı kırmızı bir sicimle sarılır (Sırbistan); yeni doğan bebeğin cildinin kırmızı renk olması uzun ömürlü olacağına tanıklık eder (Slavlar); bebeği yıkarken kanlı canlı ve sağlıklı olması için suya kırmızı renkli nesnelere konur (Sırbistan); ya da bebeğin yüzüne kan sürülürdü (Bulgaristan).¹¹⁵ Volinya'da bebeğin sırtı, kolların ve ayaklarının düz olması için alt bezinin üzerinden kırmızı renkli kundakla sarılırdı.¹¹⁶ Hutsullarda vaftiz edilmeye götürülen çocuğun daha kolay taşınması için boynuna kırmızı bir kuşak bağlanırdı.¹¹⁷ Yürümeye başlamamış bir çocuğun ayak parmakları kırmızı iple bağlanır, daha sonra ise çocuğu sembolik olarak bağlayan 'prangalardan' kurtararak ip kesilirdi.¹¹⁸ Özellikle Balkanlar'da altı aylık olan bebekler için bir kutlama yapılır ve bebeğe bir buket çiçek, başlık, çorap ve gömlek yapılması için kumaş, aynı zamanda börek ve kırmızı soğan getirilirdi (Sırbistan).¹¹⁹

8. Bazı hayvanlardan korunma

¹¹¹ Olga Belova, "Krasny tsvet", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 650.

¹¹² Yan Dikmar, *Bolşaya kniga slavyanskikh gadaniy i predkazaniy*, Feniks, Rostov-na-donu 2013, s. 93.

¹¹³ Yan Dikmar, *Bolşaya kniga slavyanskikh gadaniy i predkazaniy*, Feniks, Rostov-na-donu 2013, s. 106-107.

¹¹⁴ Valeriya Usaçeva, "Kolos", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 556.

¹¹⁵ Olga Belova, "Krasny tsvet", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 648.

¹¹⁶ İrina Sedakova, "Pelenki", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 659-660.

¹¹⁷ Gali Maslova, *Narodnaya odejda v vostočnoslavyanskikh traditsionnih obıçayah i obryadah XIX-naçala XX. v.*, Nauka, Moskva 1984, s. 104.

¹¹⁸ Yelena Levkiyevskaya, "Palets", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 618.

¹¹⁹ Galina Kabakova, İrina Sedakova, "Mladenets", *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 262.

Kırmızı renkli nesnelere yılan, kurt, böcek, fare ve köstebeklerden korunmak için kullanılırdı. Aziz Lazarus gününde gün doğumundan önce ‘iğneye sana değil, yılanı batırıyorum’ diyerek kırmızı bir taşa üç kez iğne batırılır (Sırbistan); yılanın ısırması durumunda ısırılan bölge kırmızı bir bezle örtülür (Bulgaristan); kurttan korunmak için kırmızı bir şeye sarınılır (Gomel / Belarus; Polesiye); tırtılları bahçeden kovmak için onlardan biri kırmızı bir ipele bağlanır (Bosna Hersek), kırmızı bir Paskalya yumurtasının kabuğu, köstebeklere karşı koruyucu olarak kullanılırdı (Bulgaristan).¹²⁰

¹²⁰ Olga Belova, ‘‘Krasny tsvet’’, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 649.

Sonuç

Bu çalışmada Slav kültüründe kırmızı rengin yeri, önemi ve kullanıldığı alanlar üzerinde durulmuştur. Söz konusu rengin düğün törenleri, doğum ritüelleri, bebeklerle ilgili inanışlar, öngörü ve alametler, bazı hayvanlardan korunma, mitolojide yer alan bazı karakterler, şeytani varlıkların dış görünüşleri ve onların taşıdığına inanılan kıyafetlerle ilgili batıl inançlarda yer aldığı görülmüştür. Bunun dışında Slav geleneğinde koruyuculuk vasfının kırmızı renge atfedildiği ve cenaze törenleri, hastalıkların tedavisi ve onları defetme, nazar, kötü güçler ve kem gözlere karşı korunmada önemli bir yere sahip olduğu görülen bilhassa kırmızı ip ve diğer kırmızı renkli nesnelere Slav halkları arasında yaygın olarak kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Kaynaklar

AGAPKİNA T.A., PLOTNİKOVA A.A., VALENTSOVA M.M., “Mart”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 185-188.

AGAPKİNA T.A., VİNOGRADOVA L.İ., “Noga”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 422-427.

AGAPKİNA T.A., “Obvyazivat derevya”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 441-442.

BELOVA, O.V., “Dikiye (Divyi) Lyudi”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 92-93

BELOVA, O.V., “Krasnyy tsvet”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 647-651.

DİKMAR, Y., *Bolşaya kniga slavyanskikh gadaniy i predskazaniy*, Feniks, Rostov-nadonu 2013. <https://www.twirpx.com/file/3259760/>

GURA, A.V., *Brak i svadba v slavyanskoy narodnoy kulture: semantika i simbolika*, İndrik, Moskva 2011.

KABAKOVA, G.İ., SEDAKOVA İ.A., “Mladenets”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 257-264.

LEVKİYEVSİKAYA, YE. YE., “Domovoy”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s.120-124.

LEVKİYEVSİKAYA, YE. YE., “Koldun”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s.528-534.

LEVKİYEVSİKAYA, YE. YE., “Leşiy”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaktsiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s.104-109.

LEVKİYEVSİKAYA, YE. YE., “Litso”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s.124-128.

LEVKİYEVSİKAYA, YE. YE., “Mast”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 199-201.

LEVKİYEVSİKAYA, YE. YE., “Oberegi”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 443-446.

LEVKİYEVSİKAYA, YE. YE., TOLSTAYA, S.M., “Opoyasivaniye”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 552-556.

LEVKİYEVSİKAYA, YE. YE., “Palets”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 616-618.

LEVKİYEVSİKAYA, YE. YE., *Slavyanskiy obereg. Semantika i struktura*, İndrik, Moskva 2002.

LEVKİYEVSİKAYA, YE. YE., VASİLYEVNA, V. V., “Vodyanoy”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 1*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1995, s. 396-400

MASLOVA, G.S., *Narodnaya odejda v vostochnoslavyanskiy traditsionnih obıçayah i obryadah XIX-naçala XX. v.*, Nauka, Moskva 1984.

PLOTNİKOVA, A.A., “Palka”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 618-622.

PLOTNİKOVA, A.A., “Perekrestok”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 684-688.

RADENKOVIÇ, L., “Krasniy tsvet v pogrebalnoy obryadnosti i narodnoy demonologii slavyan”, *Balkanskiy spektr: ot tsveta k tsvety. Balkanskiye çteniya 11*, İstitut Slavyanovedeniya RAH, 2011, s. 94-99.

SEDAKOVA, İ.A., “Pelenki”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 658-660.

SEDAKOVA, O.A., *Poetika obryada. Pogrebalnaya obryadnost vostoçnih i yujnih slavyan*, İndrik, Moskva 2004.

TOLSTAYA, S.M., “İzmereniye”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 397-399.

TOLSTAYA, S.M., “Lenta”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 96-97.

TOLSTAYA, S.M., “Merka”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 225-227.

TOLSTAYA, S.M., “Odejda”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 523-533.

USAÇEVA, V.V., “Jeltuha”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 201-202.

USAÇEVA, V.V., “Kolos”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 2*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 1999, s. 552-556.

USAÇEVA, V.V., “Ospa”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 575-578.

USAÇEVA, V.V., “Paduçaya”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 611-616.

VALENTSOVA, M.M., “Nit, niti”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 401-402.

VALENTSOVA, M.M., “Nit, nitki”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 402-408.

VİNOGRADOVA L.İ., PLOTNİKOVA A.A., “Noviy god”, *Slavyanskiye Drevnosti Etnolingvisticheskiy Slovar pod Redaksiyey N.İ.Tolstogo Tom 3*, Mejdunarodnoye otnosheniye, Moskva 2004, s. 415-419.

VLASOVA, M.N., *Entsiklopediya russkih suyeveriy*, Azbuka-Klassika, 2008.
<https://www.klex.ru/wx4>

ZABILİN, M., *Russkiy narod. Yego obiçai, obryadı, predaniya, suyeveriya i poyeziya*, Kniga printşop, Moskva 1990.